

מראי מקומות - בבא מציעא ל"ב

כשאמר לו אביו אל תחזיר אלא עסוק בכבודי להביא לי גוזלות או לשמשני. **אולם ע' בריטב"א ביבמות (ו.)** שדייק מדברי רש"י כאן דמיירי שאמר לו אביו כן לבטלה, ולא לשום דבר (ואין ברור מהו דיוקו בדברי רש"י, אולי מסיפא דאמר לו אביו אל תחזיר האבידה, וע' בהגהות בהוצאת מה"ק מס' 288 דצייד דאולי אף מריש דברי רש"י יכולין לדייק כן, ע"ש). והק' הריטב"א, א"כ אפי' אם לא הי' עבר עבירה ע"ז, למה צריך לשמוע לו, הרי אי"ז מעשה של כבוד כלל. ולכן הביא מר"ת והר"י לפרש דמיירי באומר לו היטמא לכבודי, לבשל לו במקום טומאה כשא"א בענין אחר, וכדו'. וע' בהמקנה (קידושין לא:) שכ' דהיכא דאביו מצוה אותו לעשות דבר, אפי' אם אין הדבר להנאת האב, אף דאי"ז נכלל בכלל כיבוד, מ"מ הרי הוא בכלל מורא, ולכן שפיר צריך קרא לומר דאין צריך לשמוע לאביו, אע"פ דנדחה ע"י זה העשה דמורא (אך זה תלוי במח' הראשונים הנ"ל. וע"ע בתוס' כאן [ד"ה כבוד] דלכוא' משמע דסוגיין מיירי בענין כבוד ולא בענין מורא). **וע"ע בשו"ת עמק שאלה (חו"מ ו')**, שכ' דלכאו' לעבור על צוואת אב ואם הוי בגדר סתירת דבריו, וא"כ בפניו ודאי אסור מדין מורא, ושלא בפניו תלוי במח' ט"ז **וש"ך** בהל' כבאו"א לענין סתירת דבריו, דלפי הש"ך דאף שלא בפניו אסור לסתור דבריו, א"כ גם שלא בפניו צריך לקיים צוואתו, ולפי הט"ז דאין איסור סתירת דבריו שלא בפניו, א"כ גם לענין קיום צוואתו אין חיוב שלא בפניו. **וע"ע בחי' ר' ראובן ביבמות (סי' ה')**, דכ' דאפי' אם אמרי' דצריך לקיים צוואת אביו ואמו, מ"מ לא שייך שבזה ידחה העשה דכאו"א את הלאו דטומאה, וכו', דהא כאן העשה הוא איסור עשה, ואין איסור עשה דוחה לא תעשה.

(א) **אבל צריכה ב"ד של הדיוטות - הק' הריטב"א**, א"כ מה שייך לומר דמוכרת שלא בב"ד, הרי בכל דיני ממונות אי"צ אלא בב"ד של הדיוטות. ותי' דהדיוטות דהכא אינן כמו הדיוטות דעלמא, אלא הדיוטות ממש, דלא גמירי, אלא בקיאיין בשומא. ולהדיוטות דעלמא, קרינן הכא מומחין, אגב הני הדיוטות דעלמא, דלא גמירי כלל.

(ב) **ברה"ר חייב בה - העיר הרא"ש (כ"ו)**, הא לעיל אי' דדוקא רצה בדרך ואפה לגבי דברא חייב להחזיר, הא לאו הכי לא, וא"כ מ"ש כאן דחייב. ותי' דמיירי כאן דניכר שהוא תועה, ולכן חייב בכל גווני ברה"ר. והביא בשם הראב"ד דהכא מיירי בסרטיא, שבוקעין בה אנשים הרבה, ומאימתן היא בורחת, או שמא יקחנה אנשים שאינם הגונים, אבל לעיל מיירי בשביל של רבים, שאין הרבים בוקעים בו.

(ג) **הלך וישב לו, ואמר הואיל ועליך מצוה, אם רצונך לפרוק פרוק, פטור - הק' הפרי יצחק (ב', נ"ט, ד"ה ועצם)**, ל"ל קרא, מהכ"ת שיהי' יכול להטיל עצמו על הפורק. ותי' דבע"כ צ"ל דמיירי דהבעלים אינם יכולים לפרוק לבדם, דבלא"ה ליכא מצות פריקה כלל. וגם מיירי דהפורק יכול לפרוק בעצמו, דא"כ, מה הי' שייך לומר לו אם רצונך לפרוק פרוק, הרי אינו יכול לפרוק ע"י עצמו. וא"כ, י"ל דמסברא חיצונה הייתי אומר דכיון דהפוגע ודאי צריך לסייע להבעלים, כיון שאינו יכול לפרוקו בעצמו, א"כ ה"א דכיון שהוא יכול לעשותו בעצמו, א"כ ל"ל סיוע של הבעלים, וע"ז בא הכתוב לומר דאינו כן, אלא דאף שהוא משא קל ויכול לפרוקו בעצמו, מ"מ אם אין הבעלים רוצים לסייעו, פטור מלפרוק.

(ה) **אני ד', כולכם חייבים בכבודי - הק' התוס' הרא"ש**, לימא להיפוך, אע"פ שאמרתי לשמור השבת, מ"מ כדי לכבד אביך ואמך יש לחלל השבת. ותי' דשבת מצוה גדולה היא, וכל המחלל את השבת כאילו מעיד

(ד) **מנין שאם אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר שלא ישמע לו, וכו' - הק' הרשב"א**, פשיטא שלא ישמע לו, שהרי אין לאביו כבוד כשאינו מחזיר, וכיון שכך, נמצא דאין כאן שום עשה דנדחיה. והביא מתוס' דהכא מיירי

אין לו נכסים משלו, צריך לחזור על הפתחים לכבוד הוריו. ועוד תי' דמסתבר טפי לדחות כבוד המקום מפני כבוד אביו, לפי דבכבוד אביו אית בהו תרתי, כבוד אביו וגם כבוד המקום שצוה לכבוד אביו, וא"כ שפיר דחי כבוד המקום גרידא. **עוד** הק' התוס' הרא"ש, הרי אם אמר אביו לא בעינא ליכא מצוה כלל, ובכה"ג לא אמרי' דעדל"ת (כדאי' בכתובות לענין לדחות הלאו דממזרת משום עשה דולו תהי' לאשה). ותי' דאי"ז מבטל המצוה לגמרי, דאפי' אם אינו רוצה דבר זה עכשיו, מ"מ הוא רוצה דברים אחרים בזמנים אחרים, וא"כ אי"ז קלות בהמצוה. עוד כ' דאפי' אם אמר לא בעינא, מ"מ שייך לכבדו בדבר זה.

(ט) **לומר לך פריקה בחנם טעינה בשכר- כ' הרא"ש** (כ"ח), דהיינו דבטעינה, אפי' אם הוא פנוי ואין לו מלאכה, יכול לומר דאינו רוצה לטעון אלא בשכר, וצריך לשלם לו שכרו. אבל בפריקה והשבת אבידה אינו כן, אלא אם פנוי הוא אינו רשאי ליקח שכר. ואם עסוק הוא במלאכה, והניח מלאכתו, שמין כמה אדם רוצה לפחות משכרו ויניח מלאכתו ולטרוח בהשבת אבידה ובפריקה. אבל בחי' הר"ן חולק ע"ז, דהא בפריקה איכא צער בעלי חיים, וא"כ ס"ל דאפי' אם בטל מן הסלע צריך לעשותו בחנם. וטעינה הו"ל כשאר השבת אבידה, דהיכא דאי"צ להתבטל ממלאכתו צריך לעשותו בחנם, והיכא דצריך להתבטל ממלאכתו יש לו שכר.

(י) **לומר לך פריקה בחנם טעינה בשכר- פרש"י**, אי לא כתי' פריקה ואתיא מק"ו מטעינה, ה"א דיו לבא מן הדין להיות כנדון, מה טעינה בשכר אף פריקה בשכר. ותמה הריטב"א, הרי אם לא הי' כתי' אלא טעינה בלחוד, לא היינו אומרים דטעינה בשכר. אלא פי' הגמ' כך הוא, אי טעינה בחנם, הו"ל להגמ' לכתוב רק טעינה, וללמוד פריקה מיני' בק"ו, אלא ודאי להכי כתי' פריקה, לגלויי שאין דינם שוה, וחד מינייהו בחנם וחד מינייהו בשכר, וסברא הוא דפריקה בחנם, דאי' צער בע"ח וחסרון כיס. וע' במהרש"א דביאר למה לא הי' ניח"ל לרש"י לפרש כן.

עדות שקר באדון, הלכך מסתבר דאני ד' אשבת קאי.

(ו) **ואמאי, האי עשה, והאי לא תעשה ועשה, וכו'- פרש"י**, מהו הה"א דעשה דכבאו"א דוחה הלאו דלא תוכל להתעלם, הרי בהשבת אבידה איכא גם עשה. וע' באמרי משה (י"ד, א') שהביא פי' זה מתוס' ביבמות (ה') ג"כ, והק', דהא דאמרי' דאין עשה דוחה ל"ת ועשה, היינו משום דמהכ"ת לעבור עשה זה בידים, אדרבה, שב ואל תעשה עדיף, וא"כ עדיף שלא לעבור על העשה ע"י מעשה. והכא לכאו' הגמ' אמר להיפוך, דתיבטל מצות עשה דכבאו"א משום העשה דהשב תשיבם, הרי אם מקיים המצוה דהשב תשיבם, הרי הוא מבטל מצות כיבוד בידים, ואם אינו משיב האבידה, אינו עובר בהשבת אבידה אלא בשב ואל תעשה. וע"ש שתי' דהיכא דהברירה ביד הבן לעשות איזה מצוה שירצה, אז אמרי' דאתה ואביך חייבין בכבודי, וממילא אין העשה יכול לדחות עשה האחר [וצ"ע בכל זה].

(ז) **האי עשה, והאי לא תעשה ועשה, וכו'- הק' הקובץ הערות** (ח', ט'), לימא דאיצטריך קרא דהיכא שכבר הי' עסוק בכבאו"א, ואח"כ נזדמנה האבידה, דעוסק במצוה קלה פטורה ממצוה חמורה. ותי' דכיון דבאבידה איכא ג"כ ל"ת, א"כ אינו נפטר משום עוסק במצוה, משום דע"י עוסק במצוה אינו פטור אלא ממצות עשה. אולם כ' דאכתי ק', דמ"מ כיון דמהעשה מיהא נפטר משום עוסק במצוה, ותו ליכא אלא ל"ת גרידא, לימא דנדחית מפני מ"ע דכיבוד או"א. ובשלמא לשי' תוס' בקידושין (לד.), דל"ת שיש עמה עשה חמירא ואינה נדחית מפני עשה, א"ש, אבל דבריו אינן מוסכמין, וצ"ע.

(ח) **סד"א הואיל והוקש כבאו"א לכבודו של מקום... הלכך לציית לי, קמ"ל- הק' התוס' הרא"ש**, וכי משום דהוקש לכבוד המקום יהי' עדיף מכבוד המקום. והביא בשם הרמ"ה דאה"נ, דהא אי' בירושלמי דגדול כבאו"א שהקב"ה העדיפו יותר מכבודו, דאלו בהקב"ה כתיב כבוד את ד' מהונך, אבל כבאו"א לא כתיב מהונך, דהיינו אפי' אם

יכול לזקק לה, הרי נהנה הוא מאיסורי הנאה. ואפי' אם עושהו בחנם, נהנה מהא דמחזיק לו הגוי טובה. ותי' א) כיון דאינו מכויין שיחזיק לו טובה, ונחשב אי אפשר, כיון דצער בעלי חיים דאורייתא, א"כ הו"ל כלא אפשר ולא קא מכויין, דמותר. ב) אין זקוק לה משמע אפי' שלא בפני הנכרי, דלא שייך שיחזיק לו טובה, וא"כ למה יהי' אסור אם צער בעלי חיים דאורייתא. עוד תי' **רעק"א** דכיון דמה דצער בעלי חיים דאורייתא נלמד מעזוב תעזוב, א"כ הו"ל עשה [ולכאור' תלוי במח' הראשונים שהבאנו לעיל במקור לצעב"ח], וכיון דהו"ל עשה, שוב יכול העשה לדחות הלאו דמשתכר באיסורי הנאה.

(ז) **בהמת עכו"ם ומשאוי ישראל וחדלת, וא"א צער בע"ח דאורייתא, אמאי וחדלת, עזוב תעזוב מבעי לי-** הק' התוס' הרא"ש, למה אמרי' וחדלת, תיפוק לי' דצריך לסייעו משום איבה. ותי' דכיון דמשאוי דישראל הוא, א"כ לית לי' לנכרי איבה, מימר אמר, לישראל חבירו אינו מסייע, לי לא כש"כ. והרשב"א תי' "וי"ל דהכא כשיד ישראל תקיפה על אומות העולם, וברייתא דלעיל דאוקימנא משום איבה, כשיד אומות העולם תקיפה על עצמם".

(ח) **אפ"ה, כדי לכופף את יצרו עדיף- פי' המנחת חינוך (פ', ח') ע"פ דברי הנמוקי יוסף שהביא שכ' דצער בעלי חיים מותר לצורך בני אדם. וא"כ, אם לצורך הגוף הותר, כ"ש לצורך הנפש, ומותר לצער אפי' בקום ועשה, וכ"ש בשב ואל תעשה.**

(יא) **ור"ש, נופלים בדרך אינהו וכו'-** הק' הריטב"א, א"כ לכתוב רחמנא בהדיא טעינה, ולא יהי' צריך לכתוב שניהם. ותי' שאין לנו לומר בשום מקום שיכתוב זה הלשון ויניח זה הלשון, אלא היכא דשני קרא בדבורי', וע"ש עוד מה שתי'.

(יב) **מדברי שניהם נלמד צער בעלי חיים דאורייתא- פרש"י בשבת (קכח:), "שנא' עזוב תעזוב עמו, ואיכא מאן דדריש טעמא דקרא משום צער בעלי חיים".** וע' **בריטב"א** (ד"ה תדע) דנקט בדעת רש"י דס"ל דהלכה למשה מסיני הוא. עוד אי' שי' הרמב"ם במורה נבוכים (חלק ג', פרק י"ז), שהוא מקרא דכתי' אצל בלעם, על מה הכית את אתונך. ובהמשך הסוגיא הביא השטמ"ק מהראב"ד דנלמד מאיסור לא תחסום.

(יג) **צער בע"ח דאורייתא- הק' בחי' הר"ן (לג.),** כיון דצער בע"ח דאורייתא, זקן ואינה לפי כבודו למה אינו פורק משום צער בעלי חיים. והביא מהרמב"ן דתי' דכבוד התורה עדיף. והק' הר"ן ע"ז, דהא זקן דכאן אינו חכם, אלא זקן ממש (וכבר הבאנו מחלקותם בדף ל'). ולכן תי' הר"ן דכיון דצער בעלי חיים הותר לתשמישן של בני אדם, א"כ כש"כ לכבודם בשב ואל תעשה, דגדול כבוד הבריות.

(יד) **ואפי' ר"ש לא קאמר אלא משום דלא מסיימי קראי- הק' הפני יהושע,** הא ר"ש לא קאמר טעמי', וא"כ דלמא לעולם ס"ל דצער בעלי חיים לאו דאורייתא, ומשו"ה לית לי' ק"ו. וע"ש עוד מה שהק' אף בדעת רבנן, ומש"כ ליישב בדוחק.

(טו) **בשלמא צער בעלי חיים דאורייתא, משום הכי מטפל בה כבהמת ישראל- הק' הריטב"א,** הא כתי' בהמת אחיך, וא"כ אף אם צב"ח דאורייתא קשה. ותי' דכי כתי' אחיך, בקרא דטעינה כתי', ואם צעב"ח לאו דאורייתא, אז יש ללמוד פריקה מטעינה, דגם בפריקה אי"צ לטפל בה.

(טז) **אלא אי אמרת דאורייתא, אמאי אין זקוק לה- העיר תוס' בפסחים (כב: ד"ה ואבר), אין**